

*Бухінська Т. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

ЧАСТОТНІСТЬ УЖИВАННЯ РІЗНИХ ТИПІВ РЕЧЕНЬ ЯК ОДИН ЗІ СКЛАДНИКІВ СКЛАДНОСТІ СПРИЙНЯТТЯ МЕДИЧНИХ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ТЕКСТІВ

Анотація. Статтю присвячено вивченню частоти вживання різних типів речень і їх впливу на розуміння адресатами медичних фахових текстів і необхідності врахування вживання певних синтаксичних структур під час написання статей. Дослідження проведено з використанням статистичних методів.

Ключові слова: фахові тексти, адресати, частота вживання, типи речень, складність розуміння.

Постановка проблеми. Вербальна комунікація є провідним чинником будь-якої людської діяльності, оскільки саме вона може впливати на сприймання та розуміння повідомлення. Найбільш розповсюдженою формою передачі інформації через комунікацію є текстова форма, яка дає змогу впорядкувати інформацію, вибудувати повідомлення так, щоб досягнути завдань, які ставив перед собою його автор, насамперед ефективного розуміння змісту повідомлення. Пріоритетним у дослідженні обрано комунікативно-прагматичний аспект дискурсу. Такий підхід базується на аналізі комунікативних параметрів синтаксичної організації речення як основи висловлення в медичному текстовому мовленні й на мовних засобах, що впливають на підсвідомість пацієнта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню цього питання присвячена низка праць сучасних лінгвістів. Складність розуміння тексту в німецькій мові досліджували Міхась Гевусэт, Анке Ферінг, Марк Шелоске, Філіп Альварес де Соуза Соарес.

Дослідження спирається на наявний досвід наукового аналізу медичного дискурсу. Вивченню медичних фахових текстів присвячено роботи А. Боцмана, який на матеріалі англомовних інструкцій дослідив структурно-семантичні та прагматичні особливості фармацевтичних текстів, Т. Горпініч розглядала інструкцію до лікарського препарату й рецепт як основні жанри фармацевтичного дискурсу, К. Макеєв описав на матеріалі німецьких фармацевтичних текстів жанрові особливості українського перекладу, вивченню фармацевтичного дискурсу на сучасному етапі присвятили свої праці О. Бурдіна й Г. Булова [9]. Однак недостатньо вивченим залишається питання впливу синтаксичних структур на складність розуміння фахового медичного тексту.

Тема дослідження виникла із загального інтересу до проблематики розуміння медичного тексту, а саме його пізнавального аспекту. З іншого боку, існує низка «прогалин» у вивченні та сприйнятті фахових текстів.

Метою статті є вивчення й аналіз уживання певних типів речення у різних сферах медичного дискурсу, а також їх вплив на складність розуміння тексту.

Актуальність дослідження зумовлена не лише зростанням наукового інтересу до вивчення різних типів дискурсу, а й необхідністю системного підходу до лінгвістичної реконструкції медичного дискурсу як активного специфічного складника сугесто-дискурсивного простору.

Виклад основного матеріалу. Фахову мову багато читачів характеризують як щось незрозуміле й невиправдано складне; і не лише ті, хто рідко читає фахові тексти, а й студенти також скаржаться на незрозумілість багатьох конструкцій. Створити текст так, щоб його можна було сприймати без труднощів великій групі адресатів, видається заледве можливим через незнання потенційної читацької аудиторії.

Щоб повною мірою та доступно *розкрити* поняття розуміння чи незрозумілості тексту, необхідно насамперед пояснити значення цих понять.

Важливо *усвідомлювати*, що розуміння тексту є не абсолютною, а відносною величиною, тобто текст видається зрозумілим чи незрозумілим для кожного окремого читача. Отже, критерій розбірливості тексту завжди застосовується лише до конкретного адресата або групи адресатів з його/їхніми конкретними попередніми знаннями.

Розпізнати, для якого кола адресатів призначений науковий текст, допомагає огляд типу тексту. Фаховий текст, опублікований у медичному науковому журналі, спрямований, наприклад, не тільки на фахівців, а й на непрофесіоналів чи студентів-першокурсників. Це означає, що непрофесіонал не повинен дивуватися або драгуватися від незрозумілості такого тексту, через те що текст написаний узагалі не для нього. Мова йде радше про фаховий текст у більш вузькому розумінні.

Причиною труднощів у сприйнятті тексту для неспеціаліста є те, що текст передбачає фактично попередні знання й оволодіння типовими мовними структурами. Це одразу впливає з класичного визначення терміна «фахова мова»: фахова мова – це набір усіх мовних засобів, які використовуються у фахово-обмеженому колі спілкування, щоб сприяти розумінню цієї теми між особами, задіяними в цій сфері [10].

На перший погляд труднощі виникають переважно на рівні слова. Термінологія спрямована передусім на осіб, які є частиною обмеженої сфери спілкування. Тому, очевидно, незадіяний у цій сфері читач не є адресатом текстів у цьому професійному мовленні.

Виникає запитання: наскільки широкою може бути така галузь фахового спілкування? Складність полягає в тому, що розуміється під фахом. Практично неможливо отримати визначення «фах як більш-менш спеціалізована сфера людської діяльності», оскільки в принципі всю діяльність людини –

навіть повсякденну – певною мірою можна описати як спеціалізовану: для приготування їжі, випікання, прибирання, для кожного виду спорту, кожного хобі є фахівці та, як наслідок, фахова або спеціальна мова. Звичайно, різні професії також розробили «власні мови».

В основному ступінь зрозумілості фахових термінів залежить від усвідомлення явища в повсякденному житті й поширення знань у суспільстві. Оскільки кожен хворіє, можна припустити, що деякі медичні терміни – але часто в перекладі рідною мовою – більш відомі, ніж ті, з якими пересічна людина ніколи не була в контакті.

У разі детального аналізу тексту можна стверджувати, що, крім лексичних одиниць, у написаних фахових текстах беруть участь також синтаксичні структури, тому використання різних типів речень може ускладнити розуміння змісту.

Отже, не тільки фахові терміни та іноземні слова, а й особливості структури речень інколи перешкоджають розумінню наукових текстів.

Речення в письмових текстах порівняно з повсякденною мовою довгі. Прості речення, речення з лише одним дієсловом можуть подовжуватись та ускладнюватись, розширюючи окремі фрази за рахунок означень.

Як відомо, дослідження із застосуванням апарату статистики проводяться на всіх рівнях мови: фонологічному, морфологічному та синтаксичному. Однак якщо для перших двох об'єкт статистичних підрахунків очевидний – це частота появи в тексті фонем чи морфем, то для синтаксису не існує аналогічних одиниць, які лежать на «поверхні». Цікавим об'єктом статистичних підрахунків можуть слугувати типи синтаксичних структур і їх розмір у фахових текстах.

Із причин економії німецькі фахові тексти сьогодення прагнуть уникати складних речень, тобто речень із кількома кінцевими дієсловами.

Наше дослідження із застосуванням статистичних методів спрямоване на підтвердження чи спростування цієї гіпотези шляхом вивчення вживання різних типів речень у медичних фахових текстах.

Отже, для вивчення статистичних характеристик синтаксичних конструкцій сумарна вибірка з фахових медичних текстів становила 4899 одиниць, серед них – 3618 речень у текстах

для фахівців і 1281 речення – у текстах для пацієнтів. Цей обсяг вибірки достатній для отримання вірогідних результатів. Щоб визначити ступінь надійності отриманих у результаті обчислення величин, у статистиці користуються поняттям «довірлива вірогідність» і «рівень значущості» [5].

Звичайно, надійною вважається вірогідність 95%. У цьому випадку ймовірність того, що допущена помилка, дорівнює 5%. Величину, що доповнює коефіцієнт надійності до 1, називають рівнем значущості. Отже, за довірливої вірогідності $P = 0,95$ рівень значущості $P = 0,05$. У лінгвістиці результати вважають досить надійними, якщо вони отримані з рівнем значущості $P = 0,05$ і менше [8]. Ураховуючи загальний обсяг вибірки (4899 одиниць), відносна похибка в дослідженні дорівнює 1,5%, тоді як у статистиці основна вимога – щоб величина цієї похибки не перевищувала 10–30%.

Досліджуючи особливості мови в текстах із різних галузей медицини: кардіології, онкології, судинної медицини, психосоматики, акушерства, журналів для пацієнтів, ми поділили всі речення на прості (далі – ПР), складносурядні (далі – ССР), складнопідрядні (далі – СПР) і складні речення ускладненого типу (далі – РУТ). Виникає запитання: чи існує відмінність у виборі синтаксичних структур у досліджуваних текстах різних галузей і розділів медицини, що може ускладнити розуміння фахового тексту?

Отримані дані наведені в таблиці 1.

У таблиці 1 наведені абсолютні величини. Тому розрахунки щодо відповідності (чи відмінності) вживання синтаксичних структур у різних текстах проведено за допомогою критерію χ^2 (див. таблицю 2).

Для інтерпретації отриманих даних необхідно визначити значущість суми χ^2 . У дослідженні $df = 15$, значення $\Sigma \chi^2 = 124,74$. Критичне значення χ^2 при рівні значимості $P = 0,01$ становить 30,578, тобто є зв'язок при $P = 0,01$. Отримана сума χ^2 є статистично значущою й показує наявність відмінностей у вживанні синтаксичних структур у різних фахових медичних текстах.

Кількісно силу кореляційного зв'язку оцінюють за допомогою коефіцієнта кореляції (К). Особливий зв'язок за коефіцієнтом кореляції (К) виявили ознаки [ПР] і [Кардіологія] та [Онкологія], а також [ССР] і [Кардіологія ($K = 0,1$)] та [Акушерство $K = 0,04$]. Позитивну кореляцію виявили складнопі-

Таблиця 1

Розподіл різних типів речень у досліджуваних текстах

	Кардіологія	Онкологія	Судинна медицина	Психосоматика	Акушерство	Журнали для пацієнтів	Усього
ПР	948	513	150	615	150	759	3135
ССР	168	21	15	60	33	81	378
СПР	243	135	39	219	87	342	1065
РУТ	66	57	18	72	9	99	321
Усього	1425	726	222	966	279	1281	4899

Таблиця 2

Значення χ^2 та коефіцієнта К (для таблиці 1)

	Кардіологія χ^2 К	Онкологія χ^2 К	Судинна медицина χ^2 К	Психо-соматика χ^2 К	Акушерство χ^2 К	Журнали для пацієнтів χ^2 К
ПР	7,74/0,04	15,84/0,06				
ССР	48,87/0,1				6,96/0,04	
СПР					15,34/0,06	24,6/0,07
РУТ						5,45/0,03
Усього						

Значення χ^2 та коефіцієнта К під час порівняння фахових текстів для медиків і пацієнтів

	Тексти для спеціалістів		Тексти для пацієнтів	
	χ^2	К	χ^2	К
ПР	16,93	0,06		
ССР	4,72	0,03		
СПР			25,07	0,07
РУТ			3,92	0,03

Таблиця 4

Значення χ^2 та коефіцієнта К дослідження різних типів підрядних речень

СПР	Кардіологія	Онкологія	Судинна медицина	Психо-соматика	Акушерство	Журнал для пацієнтів
- підметові						
- присудкові				91,13/0,29		
- додаткові						
- означальні						
- допустові	7,68/0,08					
- наслідкові		3,96/0,06				
- умовні						24,66/0,15
- способу дії	12,72/0,11		25,11/0,15			
- причини			8,04/0,09		7,43/0,08	6,43/0,08
- мети						6,67/0,08
- місця				22,02/0,14		
- часу		4,68/0,07				
- порівняльні					7,66/0,08	

дрядні речення з ознаками [Акушерство (К=0,06)] і [Журнали для пацієнтів (К = 0,07)]. Найслабший зв'язок виявлено між ознаками [РУТ] і [Журнали для пацієнтів (К = 0,03)], однак цей зв'язок виявився несуттєвим.

Порівняння текстів, які написані для спеціалістів, із текстами, в яких адресатами є пацієнти, виявило такі результати (див. таблицю 3)

Отримана сума χ^2 ($\Sigma \chi^2 = 50,64$) виявилась більшою від його критичного значення й тому є статистично значущою та показує наявність відмінностей у вживанні синтаксичних структур у різних текстах. Суттєвим виявився зв'язок між ознаками [ПР] і [Тексти для спеціалістів] (К = 0,06), а також [СПР] і [Тексти для пацієнтів] (К = 0,07). Решта зв'язків виявились несуттєвими. Отримані результати є наслідком того, що в текстах для пацієнтів автори намагаються пояснити адресатам причину певного стану та змін в організмі, умов, за яких можливий їх перебіг, а також те, як саме можна уникнути таких явищ.

Для підтвердження нашого припущення ми дослідили, які типи складнопідрядних речень виявили найтісніші зв'язки з певними ознаками (див. таблицю 4).

Сума χ^2 ($\Sigma \chi^2 = 228,19$) значно перевищує критичне значення й виявляє відмінності в частоті вживання різних типів підрядних речень у досліджуваних текстах. Дуже сильний зв'язок за коефіцієнтом кореляції (К) виявили ознаки [СПР присудкові (К = 0,29)] і [Психо-соматика], а також [СПР способу дії та місця (К = 0,15 та 0,14)] і [Судинна медицина] та [Кардіологія (К = 0,11)]. Досить сильну позитивну кореляцію мають також ознаки [СПР умовні] й [Журнали для пацієнтів (К = 0,15)]. Дещо слабший зв'язок виявлений між ознаками [Кардіологія] і [СПР допустові] (К = 0,08), [Судинна медицина] і [СПР при-

чини] (К = 0,09), [Акушерство] і [СПР порівняльні] (К = 0,08), [Журнал для пацієнтів] і [СПР причини та мети] (К = 0,08). Решта зв'язків є несуттєвими.

Висновки. Проведене нами дослідження виявило наявність у фахових медичних статтях більшої кількості простих і складнопідрядних речень, що спрощує розуміння цих текстів усіма зацікавленими. У текстах із кардіології переважали складнопідрядні речення способу дії, у судинній медицині – СПР способу дії та причини, у психосоматиці – СПР присудкові та місця, у журналах для пацієнтів переважали СПР умовні, причини й мети.

Отримані нами дані підтверджують здогадки, що під час написання медичних фахових текстів необхідно враховувати вживання різних типів синтаксичних структур для доступнішого сприйняття їх усіма зацікавленими.

На перспективу ми вважаємо цікавим і доречним вивчити довжину та розмір речень, які найчастіше зустрічаються в медичних фахових текстах. Варто дослідити також інші технічні тексти і провести порівняльний аналіз складності сприйняття різних видів фахових текстів.

Література:

1. Боцман А.В. Структурно-семантичні та прагматичні особливості фармацевтичних текстів (на матеріалі англомовних інструкцій до вживання лікарських препаратів): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2006. 20 с.
2. Бурдина О.Б. Моделирование терминологической вариативности в фармацевтическом дискурсе: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.19. Пермь, 2013. 20 с.
3. Бурова Г.П. Фармацевтический дискурс как культурный код: семиотические, прагматические и концептуальные основания: автореф. дисс. ... докт. філол. наук. Ставрополь, 2008. 49 с.

4. Горпініч Т.І. Рецепт та інструкція лікарського препарату як основні жанри фармацевтичного дискурсу. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2013. Вип. 40 (1). С. 74–83.
5. Левицкий В.В. Квантитативные методы в лингвистике. Черновцы: Рута, 2004. 190 с.
6. Литвиненко Н. Дослідження медичного дискурсу у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: збірник наукових праць до 10-річчю кафедри українознавства присвячується*. Київ: Нац. авіаційний ун-т, 2009. Вип. 17. С. 143–152.
7. Макеєв К.С. Жанрові особливості українського перекладу німецьких фармацевтичних текстів: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 «Перекладознавство» / Київ. нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Київ, 2010. 19 с.
8. Перебийніс В.І. Статистичні методи для лінгвістів. Вінниця: Нова Книга, 2001. 168 с.
9. Перхач Р.-Ю.Т. Термінологія в інструкціях до медичних препаратів: лінгвокогнітивний та лінгвокультурний аспекти (на матеріалі української, польської та німецької мов): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.15 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2017. 272 с.
10. Anke Fehring. Textverständlichkeit. vom 12/2017. URL: https://www.uni-due.de/imperia/md/images/schreibwerkstatt/sprachtipp_4_textversta%CC%88ndlichkeit_endversion.pdf.
11. Michael Hewuszt. Textverständlichkeit messen. Vom 27.02.2019. URL: <https://www.socialmediacontent.guru/textverstaendlichkeit-messen/>.
12. Marc Scheloske. Wissenschaftssprache: Zwischen Verständlichkeit und Fachterminologie. URL: <https://www.wissenswerkstatt.net/2012/wissenschaftssprache-zwischen-verstaendlichkeit-und-fachterminologie/>.
13. Philipp Alvares de Souza Soares: Wissenschaftssprache – Unverständlich schreiben, FAZ, 02.11.2012. URL: <https://www.faz.net/aktuell/beruf-chance/campus/wissenschaftssprache-unverstaendlich-schreiben-11938775.html>.

Бухинская Т. В. Частота употребления разных типов предложений как одна из составляющих восприятия медицинских немецкоязычных текстов

Аннотация. Статья посвящена изучению частоты употребления разных типов предложений и их влияния на сложность восприятия медицинских текстов адресатами, а также необходимости учитывать употребление определенных синтаксических структур при написании профессиональных статей. Исследование проводилось с использованием статистических методов.

Ключевые слова: профессиональные тексты, адресаты, частота употребления, типы предложений, сложность понимания.

Bukhinska T. The Frequency of Usage of Various Types of Sentences as One of the Constituents of Perceiving German Professional Texts

Summary. The article under discussion presents an investigation and analysis of the frequency of usage of different types of simple, compound, subordinate and complex sentences in various fields of medical discourse. It also reveals their effect on medical text recipients' understanding of certain syntactic structures when writing a professional article. The statistical methods have been used in the article.

Key words: professional texts, recipients, frequency of usage, types of sentences, complexity of understanding.